

Att utveckla en handlingsplan i skolan

- ett metodstöd för arbete mot
hedersrelaterat våld

Arbetsgång

Steg 1) Mandat

Innan arbetet sätts igång bör det vara väl förankrat hos rektorerna, som sedan ger personalen möjligheten att arbeta fram skolans handlingsplan. Handlingsplanen ska ligga till grund för det förebyggande och motverkande arbetet skolan gör.

Det som ligger till grund för att stärka rätten för barn i skolan är lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67). Lagens ändamål är att främja barns och elevers lika rättigheter, och en av de aktiva åtgärderna är 6§ likabehandlingsplanen som varje enskild skola har utarbetat. Handlingsplanen för att förebygga och motverka hedersförtryck och våld bör omfattas i en specifik bilaga eller del i denna likabehandlingsplan.

Steg 2) Arbetsgrupp

Hitta nyckelpersoner som kan ingå i en arbetsgrupp på skolan. I arbetsgruppen ska flera olika professioner ingå, som t.ex. pedagoger, elevhälsopersonal och/eller övrig personal. I en skola med olika stadier och arbetslag eller enheter så bör en representant från varje stadie/arbetslag/enhet vara med.

Det ultimata gruppantalet är 5-8 personer. Det kan vara bra att utse någon som är sammankallande och någon som är ansvarig för revideringen av materialet.

Steg 3) Litteratur och kunskapsöversikt

Vad innebär hedersförtryck och våld?

Hur ser gruppens förkunskaper ut? Gör en inventering över gruppens förkunskaper och sedan en målbeskrivning utifrån hur kunskapsnivån är. Sök därefter kunskap utifrån litteraturlistan.

Du kan också kontakta personer på Länsstyrelsen eller andra myndigheter, samt ideella föreningar som arbetar mot hedersrelaterat våld. Det kan där finnas möjlighet att få en kunnig person att komma och föreläsa i ämnet. Samtidigt läser arbetsgruppen själv utifrån litteraturlistan.

Det kan även vara så att medlemmar i gruppen har kunskap men inte vet hur de ska fördjupa sig. Då kan det finnas utrymme och önskan om en djupare föreläsning.

Vad säger skollagen?

Skollagen säger att verksamheten i skolan ska formos utifrån grundläggande demokratiska värderingar, ta hänsyn till varje människas egenvärde, främja jämställdhet och motverka alla former av kränkande behandlingar (1999:886).

Hur beskrivs er skolas värdegrund och mål?

Diskutera och sammanställ skolans värdegrund och/eller mål. Gör en kort beskrivning så att alla är fokuserade på vad skolan redan utarbetat och står för. Det gör att det blir lättare att se till kärnan av vad skolan tar avstånd från och det ger en tyngd i handlingsplanen. Man kan själv välja om man

önskar ha med denna del i handlingsplanen. Men det är viktigt att man kopplar skolans värdegrund till elevernas/barnens rättigheter.

Steg 4) När ska handlingsplanen användas och vilka rubriker bör finnas med?

Diskutera i arbetsgruppen när handlingsplanen ska användas och vilka den ska riktas till. Förslagsvis bör den användas i ett förebyggande syfte men också vid direkta åtgärder. Den bör vända sig till alla elever som på något sätt signalerar att de utsätts för hedersförtryck och/eller våld, men även till andra personer som uttrycker att någon elev på skolan utsätts för det.

Diskutera utifrån observationspunkterna vad skolan redan gör idag och hur den bör agera utifrån de olika frågeställningarna. Det skolan redan gör eller det som bör utvecklas bör vara en grund till det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld. Även små signaler hos eleven kan ligga till grund för att en direkt åtgärd bör vidtas.

Några viktiga observationspunkter för att upptäcka elever utsatta för hedersförtryck enligt Länsstyrelsen Östergötlands handbok "Om våld i hederns namn".

Flicka:

- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex & samlevnad?
- Får hon vara med på skolresor och lägerskolor?
- Finns det ett krav på att hon ska ta ett stort ansvar för hemarbete och småsyskon?
- Måste hon ljuga om pojkvän/flickvän, vilka hon umgås med, fritidsvanor och dylikt?
- Hur ser hennes studiemotivation och koncentration ut över tid?
- Är hon tidvis (oförklarligt) ledsen, orolig eller uppgiven?
- Uppvisar hon psykosomatiska symptom (till exempel huvudvärk eller magont)?
- Har hon sömnsvarigheter?
- Begränsas hon i sitt privatliv (kontroll av mobiltelefon, dagbok, kläder, väskor osv.)?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror på skolan?
- Verkar hon oförklarligt rädd för något/någon?
- Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av "vår kultur kräver"?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan?
Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?

Pojke:

- Måste han ljuga om pojkvän/flickvän?
- Hur ser hans studiemotivation och koncentration ut över tid?
- Är han tidvis (oförklarligt) ledsen, orolig eller uppgiven?
- Uppvisar han psykosomatiska symptom (till exempel huvudvärk eller magont)?
- Har han sömnsvarigheter?
- Tvingas han bevaka en syster eller en kusin på skolan?
- Verkar han oförklarligt rädd för något/någon?
- Talar han om problem hemma eller sin ofrihet i termer av "vår kultur kräver"?

- Talar han om att förlova sig eller gifta sig trots att han är ung och inte är klar med skolan?
Är partnern någon som han rimligen inte kan känna särskilt väl?

Många skolor har använt observationspunkterna i en bilaga till handlingsplanen. Då är det lätt för alla kollegor att snabbt överblicka de frågeställningar man som skolpersonal kan ställas inför.

De rubriker som kan användas i handlingsplanen är:

Definition av hedersrelaterat förtryck/våld

Skollagen

Skolans värdegrund/mål

När används handlingsplanen

Förebyggande arbete/metoder

Direkt åtgärd/senare åtgärd

Utvärdering

Kontaktnätverkslista

Ev. bilagor som t.ex. observationspunkter

Steg 5) Förebyggande arbete

Hur ser skolans förebyggande arbete ut och hur kan det utvecklas?

1. Diskutera i gruppen och skriv ned hur ni arbetar med värdegrundsarbetet, likabehandlingsplanen och mänskliga rättigheter på skolan. Hur gör man t.ex. med simundervisning och lägerskola, Friends/kamratstödjare, livskunskap och olika samtalsgrupper som t.ex. sex och samliv, samhällsdebatt och tjej- och killsnack?

2. Utveckla det ni nu har med hedersförtryck och -våld som utgångspunkt. Formulera sedan det ni vill lägga till.

Steg 6) Direkt åtgärd

När och hur ska direkta åtgärder användas?

Diskutera hur ni ser på vad direkta åtgärder innebär för er. Punkta sedan upp i en checklista vilka steg ni ska ta **innan** ni gör en anmälan till socialtjänsten. Därefter arbetar ni vidare med:

- **När** gör ni en anmälan? Enligt Socialtjänstens allmänna råd om anmälan om missförhållanden enl. 14 kap. 1§ socialtjänstlagen (2001:453) är all personal på en skola skyldiga att göra en anmälan vid blotta misstanke om att ett barn, i detta fall elev, far illa.
- **Hur** gör ni anmälan?
- Vad gör ni **efter** en anmälan?
- Hur gör ni om eleven kommer **tillbaka** till skolan efter ett LVU eller om ni får en **elev som lyder under LVU**?

Om ni är osäkra på hur ni kan gå tillväga - inhämta mer kunskap i Länsstyrelsen Östergötlands handbok "Om våld i hederns namn".

Senare åtgärd

Hur ser stödet och samverkan ut? - om elev är kvar i skolan och i familjen trots socialtjänstanmälan eller elev återvänt hem trots elev varit LVU:ad.

- eller om ny elev börjar på skolan och bor i ett LVU hem.

Steg 7) Utvärdering

När och hur ska utvärderingar ske?

Förslagsvis bör en årlig revidering ske utifrån kontaktnätverkslistan och de förebyggande åtgärderna. Detta kan med fördel ske samtidigt som t.ex. likabehandlingsplanen.

Dessutom bör en utvärdering ske efter att en direkt åtgärd har använts. Detta för att kunna ta till vara det som gick bra och utveckla och förändra det som gick mindre bra.

Steg 8) Kontaktnätverkslista

Vem och vilka ska innefattas av kontaktnätverkslistan?

De myndigheter som bör vara med i kontaktlistan är: Rektor och elevhälsostödet/team/lag t.ex. skolsköterska eller kurator, socialtjänsten, socialjouren, polisen, ungdomsmottagningen eller motsvarande, kvinnohälsan/gynmottagning, kvinnojouren/tjejjouren, barn- och ungdomspsykiatri, flyktingmedicinsk mottagning och tolkförmedling.

Kontaktnätverkslistan bör vara utarbetad utifrån den enskilda skolans och kommunens resurser och aktörer. Telefonnummer (ev. personer), adress och e-postadresser bör vara med.

Steg 9) Implementering

När arbetsgruppen utarbetat handlingsplanen bör den förankras hos all skolpersonal. Detta görs med fördel på en arbetsplatsträff. Man bör inleda med en beskrivning om vad hedersrelaterat förtryck och våld är. Det är bra att visa handlingsplanen på OH-apparat eller datorprojektor så att alla kan följa med.

Man kan också använda sig av dilemmafall eller problem som skolan själv har kommit i kontakt med. Det ökar förståelsen och kunskapen som behövs för att kunna tillämpa handlingsplanen i det dagliga pedagogiska, sociala och omvårdnadsarbetet som all skolpersonal genomför.

Litteraturlista

- Arabi, Farnaz & Fristorp, Lotta. 2002. Överlevnadshandbok för flickor - om frihet och heder. Rädda Barnen.
- Bremer, S. Brendler-Lindqvist, M. Wrangsjö, B. 2006. Ungdomar och hedersrelaterat våld - om transkulturellt behandlingsarbete. Rädda Barnen.
- Ekerwald, Hedvig. 2004. Leva sitt liv med familjen i behåll. Rädda Barnen.
- Länsstyrelsen i Skåne län. 2007. Hedersrelaterat våld och förtryck, ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården.
- Länsstyrelsen Östergötland. Om våld i hederns namn.
- Länsstyrelsen Östergötland, Jag! Om flickors livsutrymme, metodbok.
- Myndigheten för skolutvecklingen. 2003. Starkare än du tror.
- Schlytter, Astrid. 2004. Rätten att själv få välja. Lund, Studentlitteratur.
- Stiftelsen Allmänna Barnhuset. 2005. att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer – teori och praktik.

Biografi/skönlitteratur

- Dirie, Waris. 2001. En blomma i Afrikas öken. Bra böcker.
- Mukkthar, Mai. 2006. Hedern har sitt pris. Falun, Scandbook.
- Souad. 2004. Levande bränd. Wahlström & Widstrand.
- Swanberg, Lena Katarina. 2003. Hedersmordet på Pela. Månocket.
- Wikan, Unni. 2003. En fråga om Heder. Stockholm, ordfront förlag.

Länkar

- www.regeringen.se/sb/d/108/a/19773 - 15k (regler om barnäktenskap och tvångsäktenskap)
- www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2003/1930/2002-114-77.htm - 24k - (könsstympning)
- www.socialstyrelsen.se/konsstympning - 22k (könsstympning)
- www.hedersfortryck.se (pdf Hedersrelaterat våld och förtryck, ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården m.m.)
- www.elektra.nu
- www.kvinnoforum.se (pdf av Hedervärt med värderingsövningar)
- www.ungdomsstyrelsen.se (pdf handbok mot diskriminering förtryck, hot och våld i hederns namn)
- www.regeringskansliet.se (pdf från konferenser och rapporter)
- www.skolutveckling.se (pdf eller bok Starkare än du tror)